

ANALÝZA PARLAMENTNÝCH VOLIEB 2002 V SLOVENSKEJ REPUBLIKE A V SPOLKOVEJ REPUBLIKE NEMECKO

Mgr. Radoslav Štefančík

Podľa výskumov verejnej mienky pred slovenskými parlamentnými voľbami v roku 2002 mali byť hlavnými aktérmi pri zostavovaní novej vlády, buď počas volebného obdobia 1998-2002 opozičné Hnutie za demokratické Slovensko Ľudová strana alebo v roku 1999 poslancom Róbertom Ficom založená politická strana Smer. Obe politické strany sa v dlhodobých prieskumoch verejnej mienky držali na popredných pozíciách, hoci väčšia perspektíva kreovať vládu sa spájala so Smerom než s HZDS ĽS; samotná predvolebná kampaň Smeru bola spájaná s Róbertom Ficom ako nastávajúcím predsedom slovenskej vlády. O možnosti kontinuity vlády na čele s Mikulášom Dzurindom sa uvažovalo viac menej v hypotetickej rovine. Volebné výsledky prekvapili aj samotných politických aktérov. Krátko po voľbách bola zostavená stredopravicová vláda na čele s Mikulášom Dzurindom a v krátkom časovom odstupe bolo Národnou radou SR prijaté programové vyhlásenie vlády s čitateľnými prvkami pravicovej politiky. Slovenskú opozíciu po parlamentných voľbách 2002 tak vytvorili ideologicky rôznorodé politické strany: HZDS ĽS hlásiaca sa k európskej pravici, strana Smer s orientáciou na ľavé krídlo a krajne ľavicová Komunistická strana Slovenska. Na Slovensku sa tak po prvý krát v desaťročnej histórii samostatného štátneho útvaru vytvorila rovnorodá vládna koalícia.

V roku 2002 sa parlamentné voľby neuskutočnili len v Slovenskej republike, ale noví poslanci sa v Európe volili aj v Maďarsku, Francúzsku, Holandsku, Českej republike, Švédsku, Nemecku a v Rakúsku. Parlamentné voľby v Spolkovej republike Nemecko sa uskutočnili len jeden deň po voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky. Pri porovnaní slovenskej a nemeckej politickej scény sa môžeme stretnúť s určitými analogickými javmi už v roku 1998. Tento rok znamenal v oboch krajinách výmenu vládnych garnitúr. Dovtedy vládnuce Hnutie za demokratické Slovensko a Slovenská národná strana odišli do opozície a ľavicové Združenie robotníkov Slovenska neprekročením 5% volebného kvóra ostalo pred bránami parlamentu. V tomto roku stále nedošlo k ideologickej vyhranenosti slovenskej exekutívy, pretože vládu vytvorili ideologicky rôznorodé politické strany tvoriace bývalú

opozíciu. K podobnému striedaniu vlád došlo aj v Spolkovej republike Nemecko. Na rozdiel od Slovenska však možno jasne definovať politickú ľavicu a pravicu, ktorá sa v Nemecku vytvárala od roku 1949. Šestnásť rokov trvajúcu koaličnú vládu Kresťansko-demokratickej strany (CDU), Kresťansko-sociálnej únie (CSU) a Slobodnej demokratickej strany (FDP) nahradila po parlamentných voľbách v roku 1998 koaličná vláda Sociálnodemokratickej strany (SPD) a strany Zelených (GRÜNEN). O víťazstve Gerharda Schrödera nad Edmundom Stoiberom pritom rozhodlo len 8864 hlasov. V tomto prípade došlo nielen k výmene opozície a koalície. Vláda SRN zažila rovnako aj výmenu ideologickú, keďže liberálno-pravicovú koalíciu vystriedala koalícia ľavicová, hoci súčasná nemecká politická scéna „nie je poznamenaná ideologickými a programovými rozdielmi, aké existovali v dobe Weimarskej republiky. Strany sa svojím poňatím programových cieľov približujú skôr problematike záujmov tzv. stredného občana, čomu zodpovedá aj snaha byť predstaviteľom širších vrstiev, samozrejme s istými odlišnosťami pravicového alebo ľavicového smeru“.¹

Po štyroch rokoch nových politických koalícií sa v oboch krajinách na základe výskumov verejnej mienky začalo uvažovať o opätovnom striedaní vlád. Vláda Mikuláša Dzurindu mala byť vystriedaná vládou, v ktorej by dominantnú pozíciu zaujala strana „tretej cesty“ Smer. Vláde nemeckého kancelára Gerharda Schrödera sa rovnako predpovedala maximálna životnosť štyroch rokov t.j. jedného volebného obdobia. Uvažovalo sa o návrate pravicovej koalície CDU/CSU a FDP na čele s lídrom bavorských kresťanských sociálov Edmundom Stoiberom. Podobne ako na Slovensku, aj v Spolkovej republike Nemecko sa po oznámení výsledkov volieb ministerský predseda a tým ani orientácia vlády nemenila. Po voľbách 2002 sa pätnásť Nemecký Spolkový snem skladá z 589 poslancov (v roku 1998 to bolo ešte 656 poslancov), k tomu číslu sa pripočíta ešte 5 presahujúcich mandátov, čiže dokopy je nemecký parlament tvorený zo 603 poslancov²

Tabuľka č. 1:

Sozialdemokratische Partei Deutschlands:	251 miest	(1998: 298)
Christlichdemokratische Union:	190 miest	(1998: 198)
Christlichsoziale Union:	58 miest	(1998: 47)
GRÜNEN:	55 miest	(1998: 47)
Freie demokratische Partei:	47 miest	(1998: 43)
Partei des demokratischen Sozialismus:	2 miesta	(1998: 36)

Ďalšiu analógiu politického vývoja po jesenných voľbách v Nemecku a na Slovensku je možné sledovať pri kreovaní parlamentov. Obe vládnuce koalície sa musia v parlamentoch spoliehať na podporu tesnej väčšiny. V slovenskom parlamente je pravicovo-centristická vláda podporovaná väčšinou 78 poslancov z celkového počtu 150, v nemeckom parlamente červeno-zelenú vládnucu väčšinu tvorí 306 poslancov z celkového počtu 603 poslancov. Na rozdiel od Slovenska, však pre nemeckú politickú scénu nie je typické štiepenie politických strán s následným preskupovaním síl v parlamente. Z hľadiska podpory v parlamente je preto vláda v Berlíne stabilnejšia.

V oboch krajinách bol rovnako zaznamenaný pokles volebnej účasti v porovnaní s predchádzajúcimi parlamentnými voľbami. V Spolkovej republike Nemecko klesla volebná účasť oproti roku 1998 o 3,1% (z 82,2% na 79,1%), na Slovensku bol pokles volebnej účasti výraznejší. Od prvých slobodných volieb bola účasť občanov vo voľbách najnižšia t.j. 70,07% oproti roku 1998, kedy účasť dosiahla 84,24%.

Po voľbách 2002 sa slovenská politická scéna začína modifikovať na tradičné dichotomické ideové rozdelenie ľavicovej a pravicovej politiky. Politické strany začínajú pri kreovaní vlády spolupracovať na základe príbuzných ideológií a z nich prameniacych programových téz a nedelia sa podľa sekundárneho vnímania politickej reality, tak ako sa v minulosti delili napr. na federalistov a separatistov. Aj napriek tomuto konštatovaniu pri pohľade na doterajšie konflikty vnútri koalície je zrejmé, že západná kultúra v politickom systéme Slovenskej republiky ešte stále nie je plnohodnotne etablovaná. Doterajšie vzájomné konflikty medzi stranami nepramenia z rozličných ideologických ponímaní reality, naopak stále sú poznamenané výsledkom osobných resp. stranických ambícií politických predstaviteľov.

Opozíciu v slovenskom parlamente nemožno označiť ako ideologický protipól voči vládnucej koalícii. Najväčšia strana HZDS ĽS sa hlási k pravicovým hodnotám a na medzinárodnej scéne sa snaží o prijatie do spoločenstva pravicových ľudových strán. Budúcnosť tejto politickej strany je však nejasná, pretože jej politika je odmietaná tak slovenskými politickými stranami ako aj inštitúciami západnej Európy a ostatného demokratického sveta. Predpokladá sa jej ďalšia marginalizácia a po odchode svojho predsedu aj postupné zužovanie voličskej základne a následne zníženie politického vplyvu.

Druhá najsilnejšia politická strana Smer vznikla ako protestná strana so snahou vymedziť sa mimo oba hlavné politické tábory. Úspech strany vo voľbách bol spájaný predovšetkým s osobou charizmatického stranického predsedu, než s predvolebným programom. Stranu bolo ťažké ideologicky identifikovať. Pred voľbami sa hlásila k tzv. tretej ceste, po voľbách sa

snaží o zaplnenie ľavicového priestoru, ktorý na politickej scéne zostal po Strane demokratickej ľavice.

Po prvýkrát od vzniku Slovenskej republiky zasadli do lavíc parlamentu predstavitelia Komunistickej strany Slovenska. Ich vplyv je nevýrazný, pretože s ňou odmietajú oficiálne spolupracovať všetky politické strany majúce zastúpenie v Národnej rade SR.

V Spolkovej republike Nemecko po voľbách do parlamentu pokračuje tzv. „červeno-zelená koalícia“. Budovanie politického systému Spolkovej republiky Nemecko možno rozdeliť do šiestich fáz:

1945 – 1949 – počiatky demokratického politického systému a vznik a obnovovanie politických strán, ktoré boli zakázané po uchopení moci nacionálnych socialistov,

1949 – 1966 – dominantná vládnuca pozícia kresťanských demokratov a kresťanských sociálov (kancelári Konrad Adenauer a Ludwig Erhard),

1966 – 1969 – veľká koalícia CDU/CSU a SPD (kancelár Kurt Georg Kiesinger),

1969 – 1982 – sociálno-liberálna koalícia (SPD a FDP), (kancelári Willy Brandt a Helmut Schmidt),

1982 – 1998 – kresťansko-liberálna koalícia (CDU/CSU a FDP), (kancelár Helmut Kohl),

od roku 1998 – červeno-zelená koalícia (SPD a Zelení), (kancelár Gerhard Schröder).

V Spolkovej republike Nemecko takmer 30 rokov fungoval systém dva a pol strán. Slobodná demokratická strana bola tým pomyselným „jazýčkom na váhach“, ktorý rozhodoval o ideovom charaktere nemeckej vlády. Po voľbách 1983, kedy sa do Spolkového snemu dostali aj Zelení a po zjednotení Nemecka v roku 1990, odkedy je súčasťou parlamentu nástupkyňa SED Strana demokratického socializmu (PDS), sa v nemeckom parlamente etablovalo päť politických strán a vytvorili tak systém viacerých strán. Spolkové voľby 1998 definitívne znamenajú koniec rozhodujúcej úlohy nemeckých liberálov. Víťazní sociálni demokrati svojich spojencov nachádzajú v ideologicky príbuzných Zelených. Voľby 2002 vzájomnú spoluprácu len potvrdzujú a ľavicová červeno-zelená koalícia pokračuje, hoci len s tesnou väčšinou v Spolkovom sneme. Výrazný neúspech znamenali voľby 2002 pre ľavicovú PDS. Strana neprekročila 5% kvórum a v žiadnom volebnom obvode nedosiahla 3 priame mandáty, ktoré by jej podľa nemeckého volebného systému pomohli zvýšiť počet svojich zástupcov v Spolkovom sneme. Z 36 poslancov PDS v 14. Spolkovom sneme má súčasný snem len dvoch zástupcov Strany demokratického socializmu.

Napriek priaznivým predvolebným prognózam zostala nemecká pravica v opozícii. Kresťansko-demokratická únia sa na prelome rokov 1999/2000 musela dlho spamätávať z finančného škandálu okolo svojej najvýraznejšej osobnosti a dlhoročného kancelára, čestného predsedu CDU Helmuta Kohla. Strana zaznamenala výrazný prepad voličskej základne³ a dlho nevedela nájsť vhodného volebného lídra. Našla ho až v predsedovi sesterskej Kresťansko-sociálnej únii. Výrazný posun voličských preferencií zaznamenali pravicové strany kritikou zlého sociálneho a ekonomického stavu krajiny. Ekonomické a sociálne témy mali dominovať aj v predvolebnej kampani a sľubovali úspech pravicovej opozície. Prírodná katastrofa v podobe rozsiahlych povodní zmenila aj hlavnú tému predvolebnej kampane. Mediálnu kritiku chronickej vysokej nezamestnanosti, na ktorú vsadila pravica, vymenili zábery nemeckého kancelára v povodiach postihnutých územiach. Razantnosť riešenia vážneho problému znamenal rast popularity Gerharda Schrödera a problém nezamestnanosti ustúpil do úzadia. Šance sa chytili aj Zelení zdôrazňovaním svojho ekologického programu. Charakter predvolebnej kampane zmenili aj názory na prípadnú vojnu v Iraku. Výrazný odpor nemeckej vlády voči vojne však pôsobil kontraproduktívne, pretože na medzinárodnej scéne znamenal výrazné ochladenie vzťahov Nemecka so svojimi spojencami, hlavne s USA. (Bývalá ministerka spravodlivosti, sociálna demokratka Herta Däubler-Gmelin dokonca zašla až tak ďaleko, že prirovnala politiku prezidenta USA Georga Busha k Hitlerovi). O výraznom vplyve prostriedkov masovej komunikácie v politickom procese presvedčili aj vzájomné diskusie lídrov najsilnejších politických strán. Predvolebné debaty kandidátov na budúceho spolkového kancelára boli v Nemecku novinkou. Víťazne z nich odchádzal voličom sympatickejší ľavicový politik Gerhard Schröder. Kresťanskí demokrati sa pred voľbami spoliehali aj na výraznejší úspech svojho prípadného koaličného liberálneho spojenca. Odvážne predvolebné ambície slobodných demokratov siahali k 18% odovzdaných hlasov, nakoniec sa museli uspokojiť s 7,4%, hoci aj to znamenalo v porovnaní s rokom 1998 zvýšenie o 1,2%. K slabšiemu výsledku oproti očakávaniam dopomohol aj škandál liberálov tesne pred voľbami. Podpredseda strany Jürgen Möllemann sa dostal do konfliktu so židovskou obcou a následne bol obvinený s prezentácie antisemitských názorov.

Budúcnosť nemeckého stranického systému spočíva vo vytváraní dvojčlenných koaličných vlád, kde dominantnú rolu bude zohrávať jedna silná politická strana (CDU/CSU alebo SPD) so svojim menším, ale stabilným partnerom (FDP alebo Zelení).

Budúcnosť slovenského stranického systému nie je taká jednoznačná. Predpokladá sa ďalšie preskupovanie politických síl, nevylučuje sa vznik ďalšej politickej strany. Až

nasledujúce voľby ukážu, či zostavenie čisto stredopravicovej vlády po voľbách 2002 bolo iba výsledkom náhody, alebo to svedčí o etablovaní západnej politickej kultúry v politickom systéme Slovenskej republiky.

Spolková republika Nemecko a Slovenská republika potrebujú na začiatku 21. storočia silné vlády. Pred sebou majú zásadné reformy v zdravotníctve, v školstve, v sociálnom poistení ako aj na pracovnom trhu. V prípade, že sa tieto reformy nepodarí úspešne realizovať, hrozí v nasledujúcich voľbách obom krajinám ďalšia analógia – tentoraz spojená s výmenou vládnych garnitúr. Niekoľko mesiacov po nemeckých voľbách výskumy verejnej mienky ukazujú nárast voličského potenciálu u Kresťanských demokratov, čím výrazne predbiehajú svojho ľavicového rivala. Predsedníčka kresťanských demokratov Angela Merkel sa pohybuje na popredných miestach v rebríčku politikov, ktorých by Nemci (v dominantnej miere ženy) najradšej videli na poste svojho kancelára. Súčasná červeno-zelená vláda kancelára Gerharda Schrödera je najneobľúbenejšia od roku 1977, keď sa začali robiť pravidelné prieskumy verejnej mienky. Obdobne aj na Slovensku 4 mesiace po parlamentných voľbách majú u občanov najväčšie sympatie opozičné politické strany Smer a Hnutie za demokratické Slovensko Ľudová strana.

Literatúra:

Říchová, B. a kol.: Komparace politických systémů I. Vysoká škola ekonomická v Praze. Praha 1995.

Alemann, Ulrich von: special: Parteien. Rowohlt, Hamburg 1995.

Olzog, Günter; Liese, Hans-J.: Die politischen Parteien in Deutschland. Olzog Verlag, München 1993.

Webová stránka Spolkového snemu SRN: www.bundestag.de.

---

¹ Říchová a kol.: Komparace politických systémů. Vysoká škola ekonomická v Praze. Praha 1995, S. 195.

² Pozri: www.bundestag.de

³ Počas troch mesiacov od novembra 1999 sa zosypala z výšky 55% na 30% hranicu sympatií medzi nemeckým obyvateľstvom.